

CIVILINĖS BYLOS TEISINGUMO TEISMUI AKTUALŪS KLAUSIMAI

Gitana Abromavičienė *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 93
Elektroninis paštas cpk@ltu.lt*

Pateikta 2007 m. sausio 24 d., parengta spausdinti 2007 m. vasario 7 d.

Santrauka. Straipsnyje analizuojami aktualūs klausimai, kylantys vertinant teisės doktrinoje pateiktą rūšinio teisingumo sampratą ir šios kategorijos reikšmę teismų praktinėje veikloje. Be to, sprendžiami klausimai, ar civilinės bylos teisingumas teismui, į kurį kreipiamasi, yra teisės kreiptis į teismą prielaida ar šios teisės tinkamo realizavimo sąlyga, ar teisingumo taisyklių laikymasis turi vienodą reikšmę abiem teisenom (ieškinio ir ypatingajai) ar tik ieškinio teisenai. Autorės nuomone, ir teisės literatūroje vartojama, ir teismų praktikoje taikoma teisingumo sąvoka neatskleidžia rūšinio teisingumo sampratos esmės tuo aspektu, kad rūšinis teisingumas padeda nustatyti, tik koks – bendrasis ar specializuotas – teismas turi nagrinėti bylą. Analogišką problemą autorė išvelgia ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – LR CPK) 36 straipsnio 2 ir 3 dalyse įtvirtintose įstatymo leidėjo nuostatoje, pagal kurią speciali teisėjų kolegija sprendžia ginčus dėl teisingumo (pabraukta autorės), o ne ginčus dėl priskirtinumo. Minėti klausimai aktualūs ir diskutuoti. Šiame straipsnyje autorė pateikia, jos nuomone, tinkamiausius šių klausimų sprendimo būdus.

Pagrindinės sąvokos: teisingumas, rūšinis teisingumas, civilinių bylų priskirtinumas teismams, ieškinio teisenai, ypatingoji teisenai.

IŽANGA

Šio straipsnio tikslas – nustatyti ir atskleisti aktualius ir diskutuotinus klausimus, susijusius su teisės literatūroje, LR CPK bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje vartojamų teisingumo sąvokų tinkamu vartojimu.

Pirma, sprendžiamas klausimas, ar rūšinis (dalykinis) teisingumas padeda nustatyti, koks teismas – bendrosios kompetencijos ar specializuotas – turi nagrinėti civilinę bylą.

Antra, bandoma atsakyti į klausimą, ar bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo ginčai dėl teisingumo, reglamentuojami Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – LR CPK) 36 straipsnio 2 ir 3 dalyse [1], įstatymo leidėjo pagrįstai įvardijami kaip ginčai dėl teisingumo (pabraukta autorės).

Trečia, bandoma pagrįsti, kad civilinės bylos teisingumas teismui, į kurį kreipiamasi, yra teisės kreiptis į teismą tinkamo realizavimo sąlyga, kuri turi būti taikoma ir ieškinio, ir ypatingajai teisenai.

Tyrimo objektas – civilinės bylos teisingumas teismui, į kurį kreipiamasi, pagal LR CPK ir kitų Lietuvos Respublikos įstatymų normas bei Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo praktiką.

Tyrimo metodai. Rašant straipsnį taikyti lyginamasis, sisteminis, analitinis ir kiti metodai.

1. BYLOS TEISINGUMAS TEISMUI, Į KURĮ KREIPIAMASI

Bylos teisingumas teismui, į kurį kreipiamasi, yra viena iš sąlygų tinkamai realizuoti teisę kreiptis į teismą. Įstatymų leidėjas teisės kreiptis į teismą realizavimą tiesiogiai sieja su įstatyme nustatytų bylos teisingumo teismui taisyklių, padedančių atriboti konkretaus teismo jurisdikcinę kompetenciją nuo kitų teismų, laikymusi. Remiantis LR CPK 137 straipsnio antrosios da-

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedros lektorė.

lies antruoju punktu, suinteresuotas asmuo ieškinį turi paduoti laikydamasis teisingumo taisyklių, nes priešingu atveju teismas privalės atsisakyti priimti tokio asmens ieškinį. Toks atsisakymas leidžia asmeniui pakartotinai kreiptis su tuo pačiu reikalavimu į kitą teismą, kuriam ši byla teisinga. Šiuo atveju matome, kad teismo atsisakymas priimti ieškinį minėto straipsnio pagrindu siejamas ne su asmens teisės kreiptis į teismą neturėjimu, o su šios teisės netinkamu realizavimu. Dar 1979 metais šią aplinkybę pabrėžė A. A. Dobrovolskis [2, p. 27] nurodydamas, kad tais atvejais, kai asmuo ieškinį paduoda ne tam teismui, kuriam pagal įstatymus jis teisingas, teismas atsisako priimti ieškinį todėl, kad asmuo netinkamai realizuoja savo teisę.

Bylos teisingumo teismui klausimas dažniausiai tampa aktualus tik tada, kai asmuo kreipiasi į teismą su ieškiniu jau turėdamas teisę kreiptis į teismą. Jeigu asmuo neturės teisės kreiptis į teismą, bylos teisingumo teismui taisyklių laikymosi arba nesilaikymo faktas šiai teisei jokios įtakos neturės, nes bylos teisingumas teismui, į kurį kreipiamasi, nėra teisės kreiptis į teismą prielaida. Tai visiškai suprantama, nes neteisingas teismo, kuriam teisinga byla, pasirinkimas dar nereiškia teisės kreiptis į teismą neturėjimo. Šis faktas byloja tik apie šios teisės netinkamą realizavimą, nes šie trūkumai gali būti pašalinti, na, o teisės kreiptis į teismą nebuvimas byloja apie tai, kad yra tokių aplinkybių (prielaidų), kurių negalima pašalinti. Taigi tik turint teisę kreiptis į teismą atsiranda būtinybė šią teisę tinkamai realizuoti (šiuo atveju tinkamai pasirinkti teismą, kuriam byla teisinga).

2. TEISINGUMO RŪŠYS

Apibūdinant civilinių bylų teisingumą, svarbus LR CPK I dalies IV skyrius. Jame nurodomos teisingumo taisyklės, kurių privaloma laikytis norint tinkamai realizuoti teisę kreiptis į teismą. LR CPK I dalies IV skyrius prasideda 25 straipsniu, kuriame nurodoma, kad civilines bylas nagrinėja apylinkės ir apygardos teismai kaip pirmosios instancijos teismai. Iš šio straipsnio matyti, kad atribojama apylinkių ir apygardų, kaip pirmosios instancijos teismų, kompetencija. Tokia įstatymų leidėjo pozicija visiškai atitinka Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo [3] 15, 19 straipsnių nuostatas, nurodančias, kad nei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nei Lietuvos apeliacinis teismas, kaip pirmosios instancijos teismai, bylų nenagrinėja. Šią taisyklę, autorės nuomone, nulėmė instancinės teismų sistemos Lietuvoje funkcionavimas. LR CPK įtvirtintos teismų sprendimų ir nutarčių teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės formos, todėl instancinė teismų sistema yra būtina, nes panaikinti žemesnės instancijos teismo sprendimą arba nutartį gali tik aukštesnės instancijos teismas, pavyzdžiui, bylas pagal apeliacinius skundus (atskiuruosius skundus) dėl neišsprendžusio apygardos teismo sprendimo arba nutarties nagrinėja Lietuvos apeliacinis teismas (LR CPK 301 str. 3 d.).

Apylinkės ir apygardos teismų, kaip pirmosios instancijos teismų, kompetenciją padeda nustatyti LR CPK

26 straipsnio pirmoji dalis, nurodanti, kad visas civilines bylas pirmąja instancija nagrinėja apylinkės teismai, išskyrus bylas, nurodytas LR CPK 27, 28 straipsniuose. Taigi pagal bendrą taisyklę civilines bylas pirmąja instancija nagrinėja apylinkių teismai. Yra numatytos kelios šios bendrosios taisyklės išimtys, kurias reglamentuoja LR CPK 27, 28 straipsniai, pateikiantys bylų, teismingų apygardų teismams ir išimtinai Vilniaus apygardos teismui kaip pirmosios instancijos teismams, sąrašą.

Pastarosios išimtys civilinio proceso teisės doktrinoje siejamos su tam tikrais kriterijais, (ginčo dalyku, ginčo subjektų teisinės padėties ypatumais ir ginčo suma), kurie padeda nustatyti ir pagrindžia civilinių bylų teisingumą ne apylinkės teismams, bet apygardos teismams arba Vilniaus apygardos teismui kaip pirmosios instancijos teismui [4, p. 238], pavyzdžiui, civilinės bylos dėl civilinių viešo konkurso teisinių santykių, teisingos apygardos teismams kaip pirmosios instancijos teismams (šį teisingumą lemia ginčo dalykas). Civilinės bylos, kuriose ieškinio kaina didesnė kaip šimtas tūkstančių litų, išskyrus šeimos teisinių santykių bylas dėl turto padalijimo, teisingos apygardos teismams kaip pirmosios instancijos teismams (šį teisingumą lemia ginčo suma). Jeigu viena šalis yra užsienio valstybė, bylos taip pat teisingos apygardos teismams kaip pirmosios instancijos teismams (šį teisingumą lemia ginčo subjektų teisinė padėtis).

Norint teisingai nustatyti teismą, kuriam byla teisinga kaip pirmosios instancijos teismui, gana vadovautis tik minėtais straipsniais. LR CPK 27, 28 straipsniuose pateiktas bylų sąrašas nėra baigtinis, nes šiuose straipsniuose nurodyta, kad kiti įstatymai taip pat gali numatyti tam tikras bylas, teisingas šiems teismams kaip pirmosios instancijos teismams. Tokių įstatymų yra nemažai [5, 6, 7, 8, 9] ir jų taip pat privaloma laikytis, nes LR CPK minėtų straipsnių nuostatos tai aiškiai nurodo.

Civilinio proceso teisės literatūroje šis teisingumas nurodomas kaip rūšinis (dalykinis) teisingumas [4, p. 238], taip pat jis įvardijamas ir teismų praktikoje [10, 11, 12, 13]. Civilinio proceso teisės literatūroje nurodoma, kad šis teisingumo rūšis padeda išspręsti du uždavinius: 1) nustatyti teismo rūšį, t. y. sužinoti, koks – bendrasis ar specializuotas – teismas turi nagrinėti bylą; 2) nustatyti teismų sistemos grandį, kurios grandies teismas nagrinės bylą kaip pirmoji instancija [4, p. 238]. Pastarasis teiginys, kad rūšinis teisingumas padeda nustatyti teismų sistemos grandį, nagrinėsiantį bylą kaip pirmoji instancija, autorės nuomone, visiškai atitinka įstatymo leidėjo nuostatą, įtvirtintą LR CPK 25, 26, 27, 28 straipsniuose, ir yra teisingas. Atsižvelgiant į teisingumo esmę nesinorėtų sutikti, kad rūšinis teisingumas padeda nustatyti teismo rūšį, t. y. sužinoti, koks teismas – bendrasis ar specializuotas – turi nagrinėti civilinę bylą. Be to, teisingumo ir bylos pripažinimo sąvokas kai kuriose nutartyse kartais sutapatina ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje [14] teigiama: „kadangi šalis sieja santykiai, kuriems būdinga subordinacija, šiuose santykiuose muitinė veikia ne kaip privatus as-

muo, o kaip viešojo administravimo subjektas, darytina išvada, kad ginčas yra *teisingas* administraciniam teismui“. Kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje [12] teigiama, kad „prašymas dėl viešojo administravimo subjekto sprendimo išieškoti nesumokėtus muitų mokesčius, mokestinės pretenzijos, pateiktos laiduotojui, panaikinimo nagrinėjamas ne civilinio proceso, o LR muitų kodekso, LR administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka administraciniame teisme. Minėtos bylų *priskirtinumo* praktikos laikosi Specialioji teisėjų kolegija ginčams dėl *teisingumo* tarp bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo spręsti“.

Teisingumas vykdomas teismams sprendžiant civilines, administracines ir baudžiamąsias bylas, t. y. teisingumas vykdomas griežtai laikantis įstatymų reglamentuotos tyrimo formos. Vienokia tyrimo forma skirtos nagrinėti bylos negalima išnagrinėti kitokia forma. Jeigu įstatymų leidėjas tam tikrus reikalavimus (ginčus) priskiria nagrinėti administraciniam teismui, o kreipiamasi į bendrosios kompetencijos teismą, teismas privalo atsisakyti priimti ieškinį (pareiškimą, prašymą arba skundą) kaip *nenagrinėtiną šiame* teisme (LR CPK 137 str. 2 d. 1 p.). Tokią nuostatą išsakė ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartyje [13] nurodydamas, kad LR CPK 137 straipsnio paskirtis – reglamentuoti civilinės bylos kėlimo klausimus, todėl pareiškimą, kaip *nenagrinėtiną bendrosios kompetencijos teisme*, teismas turi atsisakyti priimti kaip *nepriskirtą nagrinėti civilinio proceso tvarka bendrosios kompetencijos teismui ir tuo atveju, kai ginčas priskirtinas nagrinėti ne teisme, ir tuo atveju, kai byla turi būti nagrinėjama baudžiamojo arba administracinio proceso tvarka*. Iš šios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties aiškiai matyti, kad jeigu ginčas turi būti nagrinėjamas baudžiamojo arba administracinio proceso tvarka, teismas turi atsisakyti priimti ieškinį kaip *nepriskirtą* nagrinėti civilinio proceso tvarka bendrosios kompetencijos teismui, o ne kaip neteisingą teismui. Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, autorės nuomone, atitinka LR CPK 1 ir 22 straipsnio turinį.

Teisingumas teismui, į kurį kreipiamasi, civilinio proceso teisės teorijoje taip pat priskiriamas prie teisės kreiptis į teismą tinkamo realizavimo sąlygų, o ne prie teisės kreiptis į teismą prielaidų. Taigi kokios priežastys lėmė minėtą nuostatą, kad *rūšinis teisingumas padeda nustatyti, koks – bendrasis ar specializuotas – teismas turi nagrinėti bylą?* Tokią nuostatą galėjo lemti įstatymo leidėjo pozicija, įtvirtinta LR CPK 36 straipsnio antroje, trečiojoje ir ketvirtojoje dalyse. Šio straipsnio antroje dalyje nurodyta, kad bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo ginčus dėl *teisingumo* rašytinio proceso tvarka išsprendžia speciali teisėjų kolegija [...]. Kaip matyti iš šio straipsnio antrosios dalies turinio, įstatymų leidėjas ginčus dėl bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo kompetencijos įvardija kaip ginčus dėl *teisingumo*, o ne kaip ginčus dėl *priskirtinumo*. Autorės nuomone, šių klausimų sprendimas susijęs su civilinių bylų priskirtinumu teismams, o ne su civilinių bylų teisingumu. Civilinių

bylų priskirtinumas teismams padeda išsiaiškinti instituciją, turinčią teisę nagrinėti bylą, ir teismą, kompetentingą nagrinėti bylą, pavyzdžiui, ar bendrosios kompetencijos ar specializuotos kompetencijos teismas kompetentingas nagrinėti bylą. Civilinių bylų teisingumas teismui, kitaip nei priskirtinumas, padeda nustatyti, kuriam konkrečiai bendrosios kompetencijos teismui iš visų bendrosios kompetencijos teismų byla teisinga, t. y. kurios grandies bendrosios kompetencijos teismas (apylinkės ar apygardos) turi nagrinėti bylą pirmąja instancija.

Šiuo atveju specialiai teisėjų kolegijai pavesta spręsti bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo ginčus dėl konkrečios bylos priskirtinumo. Juk LR CPK 22 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios bendrą taisyklę, nurodančią, kokio pobūdžio bylos teismui *priskirtinos* nagrinėti civilinio proceso tvarka, byloja tai, kad tokie ginčai būtent ir kyla *dėl konkretaus ginčo priskirtinumo bendrosios kompetencijos teismams*, o ne teisingumu.

Atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išsakytą nuostatą dėl civilinio proceso teisės normų, reglamentuojančių civilinių bylų priskirtinumą ir teisingumą, ir teisės kreiptis į teismą prielaidų bei šios teisės tinkamo realizavimo sąlygų esmę, manytina, kad tais atvejais, kai ginčas, dėl kurio kreipiamasi į bendrosios kompetencijos teismą, priskirtinas nagrinėti ne civilinio proceso tvarka bendrosios kompetencijos teismui, o administraciniam teismui, asmuo neturi teisės kreiptis į bendrosios kompetencijos teismą, kuriame ta byla nagrinėjama civilinio proceso tvarka. Ginčo priskirtinumas tam teismui, į kurį kreipiamasi, yra teisės kreiptis į teismą prielaida, kurios nesilaikymas reiškia teisės kreiptis į šį teismą neturėjimą. Tokiu atveju asmuo, neturėdamas teisės kreiptis į bendrosios kompetencijos teismą, neturi ir ko realizuoti, nes tinkamai realizuoti teisę kreiptis į teismą įmanoma tik ją turint. Bylos teisingumo teismui klausimas tampa aktualus tik tada, kai asmuo kreipdamasis į bendrosios kompetencijos teismą su ieškiniu turi teisę kreiptis į šį teismą (aptariamam atveju, kai byla priskirtina nagrinėti civilinio proceso tvarka). Jeigu byla priskirta nagrinėti administracinio teismo kompetencijai, asmuo turi kreiptis būtent į administracinį teismą, o ne į bendrosios kompetencijos teismą.

Nustačius, kad byla priskirtina nagrinėti civilinio proceso tvarka, privaloma teisingai nustatyti ir šios bylos teisingumą. Pirma, reikia nustatyti teismo grandį, nagrinėsiančią bylą pirma instancija, t. y. apylinkės ar apygardos teismas turi nagrinėti bylą kaip pirmoji instancija. Antra, nustatyti ir konkretų teismą, nagrinėsiantį bylą, t. y. kuris iš penkių apygardos arba penkiasdešimt keturių apylinkės teismų kompetentingas nagrinėti šią bylą. Civilinio proceso teisės doktrinoje šis teisingumas vadinamas teritoriniu teisingumu, kuris skirstomas į rūšis: bendrąjį, alternatyvųjį, išimtinį, sutartinį ir kelių tarpusavyje susijusių bylų teisingumą [4, p. 245].

Bendrąjį teisingumą nulėmė LR CPK 29 straipsnyje įtvirtinta bendroji taisyklė, kad ieškinys pareiškiamas teismui pagal atsakovo gyvenamąją vietą. Ši ben-

droji taisyklė nustatyta atsižvelgiant į atsakovo interesus, nes dar nėra aišku, ar atsakovas yra tinkamas ir turi pareigą atsakyti į jam pareikštą reikalavimą. Iš šios bendrosios taisyklės yra numatytos išimtys, reglamentuojamos LR CPK 30, 31, 32, 33 straipsniuose.

LR CPK 30 straipsnyje įtvirtintas teisingumas pagal ieškovo pasirinkimą (teorijoje šis teisingumas vadinamas alternatyviuoju teisingumu). Esant šiam teisingumui, daroma išimtis iš bendrosios taisyklės ir konkretų teismą gali pasirinkti ieškovas. Šios išimtys daromos tik tokioms byloms, kurios susijusios su svarbiomis ieškovo teisėmis ir interesais, kurių gynyba itin reikšminga, pavyzdžiui, ieškinys dėl išlaikymo priteisimo, tėvystės nustatymo.

Kai kurių kategorijų bylose tinkamai realizuoti teisę kreiptis į teismą galima tik kreipiantis į tam tikrą įstatyme numatytą teismą, kuriam ta byla teisinga. Tai išimtinis teritorinis teisingumas. Įstatymų leidėjas numato išimtis, kai pareiškiami ieškiniai, kurių materialinis teisinis reikalavimas susijęs su nekilnojamuoju daiktu, t. y. dėl daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą, dėl naudojimosi nekilnojamuoju daiktu, išskyrus pareiškimus dėl sutuoktinių turto padalijimo santuokos nutraukimo bylose, dėl nekilnojamojo daikto arešto panaikinimo (teorijoje šis teisingumas taip pat vadinamas išimtinio teisingumu). Tokie ieškiniai teisingi nekilnojamojo daikto arba pagrindinės jo dalies buvimo vietos teismui (LR CPK 31 str.). Išimtinio teisingumo nustatymas tokio pobūdžio bylose neatsitiktinis, įstatymų leidėjas siekė sudaryti kuo geresnes sąlygas šiose bylose išsiaiškinti visas bylai reikšmingas aplinkybes.

LR CPK 32 straipsnyje numatytas sutartinis teisingumas, tačiau toks susitarimas negalimas esant rūšiniam ir išimtiniam teisingumui, kurio šalims tarpusavio susitarimu negalima pakeisti.

Kelių tarpusavyje susijusių bylų teisingumas numatytas LR CPK 33 straipsnyje. Šį teisingumą dažniausiai lemia kurios nors vienos bylos teisingumas, pavyzdžiui, ieškinys keliems atsakovams, gyvenantiems arba esantiems ne toje pačioje vietoje, pareiškiamas pagal vieno iš atsakovų gyvenamąją vietą arba buveinę ieškovo pasirinkimu (LR CPK 33 str. 1 d.).

Visos LR CPK normose įtvirtintos teisingumo taisyklės yra imperatyvios – jų nesilaikymas nulemia atsisakymą pradėti civilinį procesą, tačiau neužkertant kelio pašalinus trūkumus pakartotinai kreiptis į teismą (LR CPK 137 str. 4 d.).

3. BYLOS TEISINGUMAS TEISMUI, Į KURĮ KREIPIAMASI, KAIP BENDROJI TEISĖS KREIPTIS Į TEISMĄ TINKAMO REALIZAVIMO SĄLYGA

Civilinių bylų teisingumą reglamentuojančios normos įtvirtintos LR CPK bendrosiose nuostatose, reglamentuojančiose bendrąsias ieškinio teisenos bylų nagrinėjimo taisykles. Taigi faktas, kad šios taisyklės turi būti taikomos ieškinio teisei, akivaizdus. Atsižvelgiant į civilinių bylų teisingumą reglamentuojančias taisykles ir į ypatingą teisena reglamentuojančias

normas, tai pasakytina ir apie civilinių bylų teisingumo taisyklių taikymo būtinybę ypatingojoje teisei. Ypatingojoje teisei galioja kitokios teisingumo taisyklės, o bendrosios civilinių bylų teisingumą reglamentuojančios normos taikomos tik tam tikrose ypatingosios teisenos bylose.

Pavyzdžiui, bylos dėl juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo pagal bendrą taisyklę teisingos pareiškėjo gyvenamosios vietos apylinkės teismui (LR CPK 446 str.), tačiau dėl tam tikrų juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo yra numatytos tam tikros šios bendrosios taisyklės išimtys. Šios išimtys, kaip ir išimtinio teritorinio teisingumo atveju, siejamos su materialiniais teisiniais reikalavimais, susijusiais su nekilnojamuoju daiktu arba daiktinėmis teisėmis į nekilnojamąjį daiktą. Minėtos išimtys numatytos LR CPK 446 straipsnyje, kuriame nurodyta, kad bylos dėl pastato, žemės arba miško valdymo nuosavybės teise, palikimo priėmimo ir palikimo atsiradimo vietos faktų nustatymo, teisingos pastato, žemės arba miško buvimo vietos, palikimo turto arba pagrindinės jo dalies buvimo vietos apylinkės teismui. Išimtinio teritorinio teisingumo taisyklės taip pat taikomos byloms dėl nuosavybės teisės į nekilnojamąjį daiktą įgijimo pagal įgyjamąją senatį fakto nustatymo (LR CPK 530 str.).

Galima sakyti, kad tam tikrų kategorijų ypatingosios teisenos byloms taip pat taikomas išimtinis teritorinis teisingumas.

Bylos dėl fizinio asmens paskelbimo mirusiu teisingos dingusio fizinio asmens gyvenamosios vietos apylinkės teismui, o jeigu fizinio asmens gyvenamoji vieta nežinoma ir jos neįmanoma nustatyti, bylos teisingos jo paskutinės žinomos gyvenamosios vietos apylinkės teismui (LR CPK 449 str. 1 d.). Tam tikrais atvejais gali būti daromos išimtys, nes to paties straipsnio pirmoji dalis numato, kad jeigu dėl to paties įvykio dingo du arba daugiau fizinių asmenų, Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas arba šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkas gali paskirti vieną teismą, kuriam išimtinai bus teisingos su šiuo įvykiu susijusios bylos. Fizinio asmens pripažinimo nežinia kur esančiu bylos teisingos fizinio asmens gyvenamosios vietos apylinkės teismui, o jeigu šio asmens gyvenamoji vieta nežinoma ir jos neįmanoma nustatyti, byla teisinga jo paskutinės žinomos gyvenamosios vietos apylinkės teismui (LR CPK 454 str. 1 d.). Pareiškimas pripažinti fizinį asmenį neveiksniu arba ribotai veiksniu paduodamas asmens, kurį prašoma pripažinti neveiksniu arba ribotai veiksniu, gyvenamosios vietos apylinkės teismui (LR CPK 462 str. 1 d.).

Tam tikrose ypatingosios teisenos bylose taikomos ir bendrojo rūšinio teisingumo taisyklės. Štai tik pagal išimtinį rūšinį teisingumą Vilniaus apygardos teismas, kaip pirmosios instancijos teismas, nagrinėja įvaikinimo bylas pagal užsienio valstybių piliečių prašymus įvaikinti Lietuvos Respublikos pilietį, gyvenantį Lietuvoje Respublikoje arba užsienio valstybėje (LR CPK 28 str. 3 p.).

Visi šie įstatyme įtvirtinti reikalavimai, reglamentuojantys civilinių bylų teisingumo teismams taisyk-

les, byloja apie jų privalomąjį pobūdį ir ieškinio, ir ypatingai teisenai. Nuo šių taisyklių laikymosi priklauso teisės kreiptis į teismą realizavimas. Jeigu teismas nustatys, kad ieškinio arba ypatingosios teisenos byla neteisinga tam teismui, į kurį kreiptasi, jis atsisakys priimti ieškinį, pareiškimą, prašymą arba skundą (LR CPK 137 str. 2 d. 2 p.). Jeigu civilinė byla iškeliamą pažeidus teisingumo taisykles, teismas šią bylą perduoda kitam teismui, kuriam pagal teisingumo taisykles ši byla teisinga (LR CPK 34 str. 2 d. 4 p.).

IŠVADOS

1. Bylos teisingumas teismui, į kurį kreipiamasi, yra teisės kreiptis į teismą tinkamo realizavimo sąlyga, nes šios sąlygos nesilaikymas neužkerta kelio asmeniui pašalinus šį trūkumą pakartotinai kreiptis į teismą su tuo pačiu ieškiniu.

2. Bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo ginčai dėl to, kuris teismas turi spręsti konkrečią bylą, yra ginčai dėl bylos priskirtinumo, o ne ginčai dėl teisingumo. Kokiam teismui – bendrosios kompetencijos ar administraciniam – priskirtina byla, padeda nustatyti civilinių bylų priskirtinumo teismams institutas, o ne teisingumo institutas.

3. Rūšinis (dalykinis) teisingumas padeda nustatyti teismų sistemos grandį, t. y. kurios grandies teismas nagrinės bylą kaip pirmoji instancija.

4. Bylos teisingumas teismui, į kurį kreipiamasi, yra bendroji teisės kreiptis į teismą tinkamo realizavimo sąlyga, taikoma ieškinio ir ypatingai teisenai.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
2. Добровольский А. А. Иванова С. А. Основные проблемы исковой формы защиты права. – Москва: Вьюзи, 1979.
3. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 17-649.
4. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. T. 1. – Vilnius: Justitia, 2003.
5. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 28-810.
6. Lietuvos Respublikos firmų vardų įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 63-2060.
7. Lietuvos Respublikos patentų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 8-120.
8. Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2844.
9. Lietuvos Respublikos pramoninio dizaino įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 61-1531.
10. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-198/2004, kat. 85.2.
11. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-198/2004, kat. 85.2;67.
12. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-481/2004, kat. 39.6.1;67;85.2.

13. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169/2002, kat. 85.2.

14. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1003/2003, kat. 71.4., 85.2.

AKTUELLE ZUSTÄNDIGKEITSFRAGE DER ZIVILSACHEN AN ZUSTÄNDIGES GERICHT

Gitana Abromavičienė*

Mykolas Romeris Universitāt

Zusammenfassung

Die Zuständigkeit der Klage für das Gericht, das angerufen wird, ist eine der Bedingungen bei der Anwendung des Klagerechts. Der Gesetzgeber verbindet die Realisierung des Klagerechts unmittelbar mit den im Gesetz vorgesehenen Vorschriften, die die Gerichtsbarkeit eines bestimmten Gerichts von den anderen Gerichten abgrenzen. Gemäß des Artikels 137 der Zivilprozessordnung Litauens hat die interessierte Person die Klage unter der Befolgung der Vorschriften der Gerichtsbarkeit vorzulegen, weil im Gegensatz die Klage zurückgewiesen werden soll. Folgende Zurückweisung erstatet aber der Person das Recht auf eine wiederholte Anrufung des anderen zuständigen Gerichts mit demselben Anspruch. In einem solchen Fall beruht die Klageverzicht des Gerichts auf Grund des oben genannten Artikels nicht auf Fehlen des Klagerechts, sondern auf dem ungeeigneten Gebrauch dieses Rechts.

Die Frage der Zuständigkeit der Klage erlangt in der Regel an ihrer Aktualität nur dann, wenn die Person, die das Klagerecht besitzt, das Gericht anruft. Falls die Person kein Klagerecht hätte, wäre die Tatsache der Befolgung oder Nichtbefolgung der Vorschriften der Klagezuständigkeit für dieses Recht von keiner Bedeutung. Die Klagezuständigkeit wäre in diesem Fall keine Voraussetzung für Klagerecht. Es ist selbstverständlich, da die ungeeignete Wahl des zuständigen Gerichts noch keinen Nichtsbesitz des Klagerechts bedeuten sollte. Eine solche Tatsache zeugt nur von dem ungeeigneten Gebrauch dieses Rechts, weil ein solcher Nachteil beseitigt werden kann. Der Nichtsbesitz des Klagerechts bedeutet dagegen, dass es solche Umstände (Voraussetzungen) bestehen, die nicht beseitigt werden können. Dementsprechend ruft nur der Besitz des Klagerechts die Notwendigkeit des geeigneten Gebrauchs dieses Rechtes (in diesem Fall – die geeignete Wahl des zuständigen Gerichts) hervor.

Im Artikel werden sowohl die aktuellen Probleme der Einschätzung des in Rechtsdoktrin aufgeführten Begriffes der kompetenzverteilenden Gerichtsbarkeit, als auch die Bedeutung dieser Kategorie in der Gerichtstätigkeit, erörtert.

Es werden auch die Fragen, ob die Gerichtsbarkeit der Zivilsache für das Gericht, das angerufen wird, die Voraussetzung des Klagerechts oder die Bedingung des geeigneten Gebrauchs dieses Rechts ist und ob die Befolgung der Regeln der Gerichtsbarkeit die gleiche Bedeutung sowohl für die Zuständigkeit der Klage als auch für die außerordentliche Gerichtsbarkeit oder nur für die Gerichtsbarkeit der Klage hat.

Der Ansicht der Autorin nach entfaltet der sowohl in Rechtsliteratur als auch in Gerichtstätigkeit gebräuchliche Begriff der Gerichtsbarkeit folgenden Aspekt der Auffassung

* Lector des Lehrstuhls für Zivilprozess.

der kompetenzverteilenden Gerichtsbarkeit nicht, und nämlich, dass kompetenzverteilende Gerichtsbarkeit nur bei der Entscheidung welches Gericht – der ordentliche oder der besondere – die Sache behandeln soll, behilflich ist.

Ähnliches Problem sieht die Autorin auch in der in Sätzen 2 und 3 des Artikels 36 der Zivilprozessordnung Litauens festgelegten Vorschrift anhand der das zuständige Richterkollegium in Streitigkeiten wegen der Gerichtsbarkeit (unterstreicht von der Autorin) und nicht wegen der Anordnung der Sache an zuständiges Gericht entscheidet.

Die oben genannten Fragen sind der Ansicht der Autorin nach aktuell und diskutabel. In dem vorgelegten Artikel werden die der Meinung der Autorin nach optimalen Lösungswege dieser Probleme dargeboten.

Hauptbegriffe: Gerichtsbarkeit, kompetenzverteilende Gerichtsbarkeit, die Anordnung der Zivilsachen an zuständiges Gericht, Zuständigkeitsfrage der Klage, außerordentliche Gerichtszuständigkeit.